
13. UŽSIENIO POLITIKA IR VALSTYBĖS GYNIMAS

13.1. UŽSIENIO POLITIKA

Apie tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės galią Lietuvos teisės sistemoje žr. 1. Konstitucinės santvarkos pagrindai, 1.8. Teisėkūros ir teisės taikymo pagrindai, 1.8.4. Teisės aktų hierarchija, 1.8.4.3. Tarptautinė ir Europos Sąjungos teisė.

Lietuvos valstybė pripažįsta tarptautinės teisės principus ir normas (Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalis, 138 straipsnio 3 dalis)

Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas

Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tvarkos.

Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis.

Interpretuojant šiuos Konstitucijos straipsnius pažymėtina, kad Lietuvos valstybė, pripažindama tarptautinės teisės principus ir normas, šalies gyventojams negali taikyti iš esmės kitokių standartų. Save laikydama lygiateise tarptautinės bendrijos nare, ji savo valia priima ir pripažįsta šiuos principus bei normas, jos papročius, dėsningai integruojasi į pasaulio kultūrą ir tampa natūralia jos dalimi.

Lietuvos Respublika laikosi priimtų tarptautinių įsipareigojimų, gerbia visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus (Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalis, 138 straipsnio 3 dalis)

Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas

<...> sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų laikymasis, pagarba visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams (taip pat ir *pacta sunt servanda* principui) yra atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės teisinė tradicija ir konstitucinis principas.

<...>

<...> Konstitucijoje įtvirtintas principas, kad Lietuvos Respublika laikosi sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų, gerbia visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus, suponuoja tai, kad tais atvejais, kai nacionaliniuose teisės aktuose (*inter alia* įstatymuose ar konstituciniuose įstatymuose) nustatomas toks teisinis reguliavimas, kuris konkuruoja su nustatytu tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis.

Konstituciniai valstybės tarptautinio bendradarbiavimo pagrindai; valstybės geopolitinė orientacija (apie tarptautinį karinio pobūdžio bendradarbiavimą žr. 13.2. Valstybės gynimas, 2011 m. kovo 15 d. nutarimas)

Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas

Bendri valstybės tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio su *inter alia* valstybės gynyba, konstituciniai pagrindai įtvirtinti įvairiose Konstitucijos nuostatose.

Konstitucijos 135 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo (1 dalis); Lietuvos Respublikoje karo propaganda draudžiama (2 dalis).

Konstitucijos 136 straipsnyje įtvirtinta, kad Lietuvos Respublika dalyvauja tarptautinėse organizacijose, jeigu tai neprieštarauja valstybės interesams ir jos nepriklausomybei.

Konstitucijos 138 straipsnyje nustatyta, kad Seimas ratifikuoja ar denonsuoja šias Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis: 1) dėl Lietuvos Respublikos valstybės sienų pakeitimo; 2) dėl politinio bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis, tarpusavio pagalbos, taip pat su valstybės gynyba susijusias gynybinio pobūdžio sutartis; 3) dėl atsisakymo naudoti jėgą ar grasinti jėga, taip pat taikos sutartis; 4) dėl Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų buvimo ir jų statuso užsienio valstybių teritorijose; 5) dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo universaliose tarptautinėse organizacijose bei regioninėse tarptautinėse organizacijose; 6) daugiašales arba ilgalaikes ekonomines sutartis (1 dalis); įstatymuose, taip pat tarptautinėse sutartyse gali būti numatyti ir kiti atvejai, kai Seimas ratifikuoja Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis (2 dalis); tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis (3 dalis).

Konstitucijos sudedamąja dalimi esančiame Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, priimtame siekiant „užtikrinti visateisį Lietuvos Respublikos dalyvavimą Europos integracijoje bei Lietuvos Respublikos saugumą ir jos piliečių gerovę“ (preambulė), *inter alia* nustatyta, kad Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, numatytose srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų narystės įsipareigojimus šiose srityse, taip pat naudotųsi narystės teisėmis (1 straipsnis); Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis; jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus (2 straipsnis).

Taigi bendriems Konstitucijoje įtvirtintiems valstybės tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio su *inter alia* valstybės gynyba, pagrindams būdinga *inter alia* tai, kad yra nustatyta Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija – valstybės dalyvavimas Europos integracijoje būnant Europos Sąjungos nare, siekis užtikrinti šalies nepriklausomybę ir saugumą prisidedant prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo.

<...> Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija – valstybės dalyvavimas Europos integracijoje neatsiejama nuo kitų Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų, kylančių iš Lietuvos narystės kitose tarptautinėse organizacijose, *inter alia* Jungtinėse Tautose ir Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje; ši narystė teikia Lietuvai ne tik papildomas saugumo garantijas, bet ir suponuoja būtinumą laikytis prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų.

<...> Konstitucijos 142 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas Seimo įgaliojimas priimti sprendimą dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, kai pririekia ginti Tėvynę arba vykdyti Lietuvos valstybės tarptautinius įsipareigojimus, apima ir tokių sprendimų panaudoti ginkluotąsias pajėgas, kai pririekia vykdyti Lietuvos valstybės įsipareigojimus pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis.

Valstybės geopolitinė orientacija

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas

<...> su Konstitucijos 1 straipsnyje įtvirtintomis pamatinėmis konstitucinėmis vertybėmis – valstybės nepriklausomybe, demokratija ir respublika – taip pat yra glaudžiai susijusi Konstitucijoje įtvirtinta Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija, suponuojanti Lietuvos Respublikos pasirinktą europinę ir transatlantinę integraciją. Kaip Konstitucinis Teismas pažymėjo 2011 m. liepos 7 d. nutarime, Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija reiškia Lietuvos Respublikos narystę Europos Sąjungoje bei NATO ir būtinumą vykdyti atitinkamus su šia naryste susijusius tarptautinius įsipareigojimus. Pažymėtina ir tai, kad tokia Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija yra grindžiama pripažįstamomis ir saugomomis universaliomis demokratinėmis konstitucinėmis vertybėmis, kurios yra bendros su kitų Europos ir Šiaurės Amerikos valstybių vertybėmis.

Konstitucijos tekste Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija išreikšta negatyviuoju ir pozityviuoju aspektais. Negatyvusis Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos aspektas yra išreikštas Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“, pozityvusis aspektas – Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“. Šie konstituciniai aktai yra Konstitucijos sudedamoji dalis.

Negatyvusis valstybės geopolitinės orientacijos aspektas – nesijungimas į postsovietines Rytų sąjungas (Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“)

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas

Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ yra nustatytos ribos, kurių Lietuvos Respublika negali peržengti dalyvaudama tarptautinės integracijos procesuose, įtvirtintas draudimas [jungtis į kokias nors] buvusios SSRS pagrindu kuriamas naujas politines, karines, ekonomines ar kitokias valstybių sąjungas bei sandraugas. Kaip matyti iš minėto Konstitucinio akto preambulės, jį priimant vadovautasi „1918 m. vasario 16 d. ir 1990 m. kovo 11 d. aktais dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo ir 1991 m. vasario 9 d. visos tautos pareikšta valia“. Taigi šio Konstitucinio akto nuostatų pagrindas yra tas pats Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas pamatinis valstybės principas, kuris įtvirtintas Konstitucinio įstatymo „Dėl Lietuvos valstybės“ 1 straipsnyje – Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika. Todėl pagal Konstituciją Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ nuostatoms taikytina tokia pati apsauga, kaip ir Konstitucijos 1 straipsnyje bei Konstitucinio įstatymo „Dėl Lietuvos valstybės“ 1 straipsnyje įtvirtintai nuostatai „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad nors Konstitucijos 148 straipsnyje nėra eksplicitiškai reguliuojama Konstitucijos sudedamųjų dalių, *inter alia* Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“, nuostatų keitimo tvarka, iš paties Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ nuostatų esmės kyla reikalavimas jas keisti tokia pat tvarka, kokia gali būti keičiama konstitucinė nuostata „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“, t. y. tokia tvarka, kokia nustatyta Konstitucinio įstatymo „Dėl Lietuvos valstybės“ 2 straipsnyje.

<...> iš Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalies kyla imperatyvas Konstitucijos pataisomis nepažeisti Konstitucijos nuostatų, jose įtvirtintų vertybių darnos. Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad pagal Konstituciją negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigtos Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines

Rytų sąjungas“ nuostatos, išskyrus atvejį, kai atitinkamos šio Konstitucinio akto nuostatos būtų keičiamos tokią pat tvarka, kokia nustatyta Konstitucinio įstatymo „Dėl Lietuvos valstybės“ 2 straipsnyje.

Pozityvusis valstybės geopolitinės orientacijos aspektas – narystė Europos Sąjungoje (Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“) (plačiau apie Lietuvos Respublikos įsipareigojimą dalyvauti ekonominės ir finansų sąjungos valstybių integracijoje išvedant eurą žr. 11. Valstybės biudžetas ir finansai, 11.3. Lietuvos bankas, 2014 m. sausio 24 d. nutarimas)

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas

Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ buvo konstituciškai patvirtinta Lietuvos Respublikos narystė Europos Sąjungoje. Kaip matyti iš šio Konstitucinio akto preambulės, jis priimtas vykdant „Lietuvos Respublikos piliečių valią, pareikštą 2003 m. gegužės 10 ir 11 dienomis įvykusiame referendume dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, taip pat reiškiant „įsitikinimą, kad Europos Sąjunga gerbia žmogaus teises ir pagrindines laisves, o Lietuvos narystė Europos Sąjungoje prisidės prie žmogaus teisių ir laisvių efektyvesnio užtikrinimo“, pažymint, „kad Europos Sąjunga gerbia savo valstybių narių nacionalinį tapatumą ir konstitucines tradicijas“, ir siekiant „užtikrinti visateisį Lietuvos Respublikos dalyvavimą Europos integracijoje bei Lietuvos Respublikos saugumą ir jos piliečių gerovę“.

Taigi pabrėžtina, kad visateisį Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, dalyvavimas joje yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, Lietuvos Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje yra konstitucinė vertybė.

Pažymėtina, kad Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ *inter alia* nustatyti konstituciniai Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindai, kurių neįtvirtinus Konstitucijoje Lietuvos Respublika negalėtų būti visateise Europos Sąjungos nare: Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, numatytose srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų narystės įsipareigojimus šiose srityse, taip pat naudotųsi narystės teisėmis (1 straipsnis); Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus (2 straipsnis). Pabrėžtina, kad šie konstituciniai Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindai įtvirtinti Konstitucijoje vykdant referendume pareikštą Tautos valią, kad Lietuvos Respublika būtų Europos Sąjungos narė.

Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad patys šie pagrindai, Tautos suverenios valios pareiškimas, kaip jų šaltinis, lemia reikalavimą Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 ir 2 straipsnio nuostatas pakeisti ar panaikinti tik referendumu.

Minėta, kad Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija reiškia *inter alia* Lietuvos Respublikos narystę Europos Sąjungoje bei būtinumą vykdyti atitinkamus su šia naryste susijusius tarptautinius įsipareigojimus; <...> Konstitucijos pataisomis negali būti pažeista Konstitucijos nuostatų, jose įtvirtintų vertybių darna. Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad pagal Konstituciją, referendumu nepanaikinus minėtų konstitucinių Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindų, įtvirtintų Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos

Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1, 2 straipsniuose, negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigti Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje išpareigojimai.

<...>

Pabrėžtina, jog konstitucinis visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas suponuoja tai, kad konstitucinė vertybė yra būtent visateisė narystė Europos Sąjungoje, t. y. būtent visateisis, o ne dalinis dalyvavimas šios sąjungos veikloje, jos valstybių integracijoje.

<...>

<...> konstitucinis visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas ir visateisė narystė Europos Sąjungoje, kaip konstitucinė vertybė, suponuoja ir konstitucinį Lietuvos Respublikos išpareigojimą kaip visateisei narei dalyvauti *inter alia* ekonominės ir pinigų sąjungos valstybių integracijoje, *inter alia* įsivedant bendrą šios sąjungos valiutą eurą, patikint išimtinę kompetenciją pinigų politikos srityje Europos Sąjungai. Pažymėtina, kad toks konstitucinis Lietuvos valstybės išpareigojimas kartu yra jos narystės Europos Sąjungoje išpareigojimas, kurį būtina vykdyti laikantis ir Konstitucijoje įtvirtintos Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos bei konstitucinio *pacta sunt servanda* principo.

Pagarbos tarptautinei teisei principas (Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas

Su Konstitucijoje įtvirtinta Lietuvos valstybės geopolitine orientacija yra susijusi pagarba tarptautinei teisei, kuri taip pat yra konstitucinė vertybė.

Pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublika privalo vadovautis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis. Šioje nuostatoje įtvirtintas konstitucinis pagarbos tarptautinei teisei principas, t. y. *pacta sunt servanda* principas, reiškia imperatyvą sąžiningai vykdyti pagal tarptautinę teisę, *inter alia* tarptautines sutartis, priimtus Lietuvos Respublikos išpareigojimus.

Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, sava valia priimtų tarptautinių išpareigojimų laikymasis, pagarba visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams (taip pat ir principui *pacta sunt servanda*), yra atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės teisinė tradicija ir konstitucinis principas (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d., 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarimai). Pažymėtina, kad pagarba tarptautinei teisei yra neatskiriama konstitucinio teisinės valstybės principo, kurio esmė – teisės viešpatavimas, dalis.

<...> Konstitucijos pataisomis negali būti pažeista Konstitucijos nuostatų, jose įtvirtintų vertybių darna. Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad pagal Konstituciją negali būti daromos tokios Konstitucijos pataisos, kuriomis būtų paneigti Lietuvos Respublikos tarptautiniai išpareigojimai (*inter alia* <...> Lietuvos valstybės geopolitinės orientacijos suponuojamos Lietuvos Respublikos narystės NATO išpareigojimai) ir kartu – konstitucinis *pacta sunt servanda* principas, jeigu tų tarptautinių išpareigojimų neatsisakoma vadovaujantis tarptautinės teisės normomis.

Pagarbos tarptautinei teisei principas (Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas

<...> Kaip 2014 m. sausio 24 d. nutarime pažymėjo Konstitucinis Teismas, pagal Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublika privalo vadovautis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis; šioje nuostatoje įtvirtintas konstitucinis pagarbos tarptautinei teisei principas, t. y. principas *pacta sunt servanda*, reiškia imperatyvą

sąžiningai vykdyti pagal tarptautinę teisę, *inter alia* tarptautines sutartis, prisiimtus Lietuvos Respublikos įsipareigojimus.

Pažymėtina, kad konstitucinis principas *pacta sunt servanda* reiškia imperatyvą sąžiningai vykdyti ir tarptautinius įsipareigojimus, kylančius iš visuotinai pripažintų tarptautinės teisės (bendrosios tarptautinės teisės) normų, pagal kurias draudžiami tarptautiniai nusikaltimai.

<...>

<...> Pažymėtina, kad pagarba tarptautinei teisei yra neatskiriama konstitucinio teisinės valstybės principo, kurio esmė – teisės viešpatavimas, dalis (Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas).

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį, konstitucinį teisinės valstybės principą Lietuvos Respublika privalo sąžiningai vykdyti tarptautinius įsipareigojimus, kylančius iš visuotinai pripažintų tarptautinės teisės (bendrosios tarptautinės teisės) normų, *inter alia jus cogens* normų, pagal kurias draudžiami tarptautiniai nusikaltimai ir kurios yra įtvirtintos *inter alia* Seimo ratifikuotose Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, kurios pagal Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalį yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis.

<...>

Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas, 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime aiškindamas Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį, pagal kurią Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tvarkos kūrimo, ir 138 straipsnio 3 dalį, kurioje nustatyta, kad tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, konstatavo, kad Lietuvos valstybė, pripažindama tarptautinės teisės principus ir normas, šalies gyventojams negali taikyti iš esmės kitokių standartų; save laikydama lygiateise tarptautinės bendrijos nare, ji savo valia priima ir pripažįsta šiuos principus bei normas, jos papročius, dėsningai integruojasi į pasaulio kultūrą ir tampa natūralia jos dalimi.

Minėta, kad pagarba tarptautinei teisei yra neatskiriama konstitucinio teisinės valstybės principo, kurio esmė – teisės viešpatavimas, dalis. Kaip ne kartą yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, šis konstitucinis principas įkūnija ir Konstitucijos preambulėje įtvirtintus atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekius (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d., 2003 m. lapkričio 17 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai). <...> pagarba tarptautinei teisei taip pat yra susijusi su konstitucinio teisinės valstybės principo išreiškiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekiu, kuris suponuoja *inter alia* atvirumą universalioms demokratinėms vertybėms, integraciją į šiomis vertybėmis grindžiamą tarptautinę bendriją.

Taigi šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, kad pagal Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį sąžiningai vykdant tarptautinius įsipareigojimus, kylančius iš visuotinai pripažintų tarptautinės teisės (bendrosios tarptautinės teisės) normų, *inter alia jus cogens* normų, pagal kurias draudžiami tarptautiniai nusikaltimai, Lietuvos Respublikos baudžiamieji įstatymai, susiję su atsakomybe už tarptautinius nusikaltimus, *inter alia* genocidą, negali nustatyti žemesnių standartų, negu nustatytieji pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. Tokio reikalavimo nepaisymas būtų nesuderinamas su Konstitucijos preambulėje įtvirtintais atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės valstybės siekais, kuriuos išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas.

Lietuvos valstybės tarptautinio bendradarbiavimo konstituciniai pagrindai

Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas

<...> oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, susijusios su bendrais Lietuvos valstybės tarptautinio bendradarbiavimo konstituciniais pagrindais:

– bendri valstybės tarptautinio bendradarbiavimo konstituciniai pagrindai įtvirtinti įvairiose Konstitucijos nuostatose, *inter alia* jos 135 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo, taip pat Konstitucijos 136 straipsnyje, kuriame įtvirtinta, kad Lietuvos Respublika dalyvauja tarptautinėse organizacijose, jeigu tai neprieštarauja valstybės interesams ir jos nepriklausomybei (2011 m. kovo 15 d. nutarimas); pagal Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalį tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis; pagarba tarptautinei teisei, t. y. sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų laikymasis, pagarba visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams (taip pat ir principui *pacta sunt servanda*) yra atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės teisinė tradicija ir konstitucinis principas (2006 m. kovo 14 d. nutarimas);

– pagarba tarptautinei teisei yra neatskiriama konstitucinio teisinės valstybės principo, kurio esmė – teisės viešpatavimas, dalis (2014 m. sausio 24 d., 2014 m. kovo 18 d. nutarimai); pagarba tarptautinei teisei taip pat yra susijusi su konstitucinio teisinės valstybės principo išreiškiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekiu, kuris suponuoja *inter alia* atvirumą universalioms demokratinėms vertybėms, integraciją į šiomis vertybėmis grindžiamą tarptautinę bendriją (2014 m. kovo 18 d. nutarimas);

– bendriems Konstitucijoje įtvirtintiems valstybės tarptautinio bendradarbiavimo pagrindams būdinga *inter alia* tai, kad yra nustatyta Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija (2011 m. kovo 15 d. nutarimas); Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija – tai Lietuvos Respublikos narystė Europos Sąjungoje ir NATO ir būtinumas vykdyti atitinkamus su šia naryste susijusius tarptautinius įsipareigojimus (2014 m. sausio 24 d., 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimai); tokia Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija grindžiama pripažintomis ir saugomomis universaliomis demokratinėmis konstitucinėmis vertybėmis, kurios yra bendros su kitų Europos ir Šiaurės Amerikos valstybių vertybėmis (2014 m. sausio 24 d. nutarimas); visateisis Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, dalyvavimas joje yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, Lietuvos Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje yra konstitucinė vertybė (2014 m. sausio 24 d. nutarimas).

<...> Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti Lietuvos Respublikos tarptautinio bendradarbiavimo pagrindai, kuriais siekiama įgyvendinti konstitucinius užsienio politikos tikslus užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisidėti prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos geopolitinę orientaciją, suponuoja ir tokią Lietuvos valstybės, jos institucijų ir jose dirbančių asmenų veiklą, kuria siekiama prisidėti prie kitų valstybių partnerystės su Europos Sąjunga ar NATO arba jų integracijos į šias organizacijas skatinant universalių, demokratiškesnių valstybių vertybių ir Europos Sąjungos teisės principų, kaip antai demokratijos, teisės viršenybės, skaidrumo, teismų ir teisėjų nepriklausomumo, pagarbos žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, *inter alia* teisingumo sistemų ir teismų veiklos tobulinimo srityse, sklaidą.

Konstitucinis Lietuvos Respublikos įsipareigojimas tinkamai įgyvendinti Europos Sąjungos teisės reikalavimus (Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“)

Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad visateisis Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, dalyvavimas joje yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, Lietuvos Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje yra konstitucinė vertybė (2014 m. sausio 24 d., 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimai, 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ *inter alia* nustatyti konstituciniai Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje pagrindai, kurių neįtvirtinus Konstitucijoje Lietuvos Respublika negalėtų būti visateise Europos Sąjungos nare: Lietuvos Respublika, būdama Europos Sąjungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, numatytose srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis bendrai vykdytų narystės įsipareigojimus šiose srityse, taip pat naudotųsi narystės teisėmis (1 straipsnis); Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis (2 straipsnis) (2014 m. sausio 24 d., 2014 m. liepos 14 d. nutarimai, 2017 m. spalio 20 d. sprendimas). Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui.

Taigi konstitucinis visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas suponuoja ir konstitucinį Lietuvos Respublikos įsipareigojimą tinkamai įgyvendinti Europos Sąjungos teisės reikalavimus; Europos Sąjungos teisė yra Lietuvos Respublikos teisės, *inter alia* Konstitucijos, aiškinimo šaltinis tose srityse, kuriose pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 straipsnį Lietuvos Respublika dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją. <...> nėra pagrindo aiškinti su [pasidalijamajai Europos Sąjungos ir valstybių narių kompetencijai priskiriamomis] sritimis susijusių Konstitucijos <...> nuostatų kitaip, nei nurodytas sritis reguliuoja Europos Sąjungos teisė.

13.2. VALSTYBĖS GYNIMAS

Konstituciniai krašto apsaugos ir valstybės gynimo pagrindai (Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalis, 139 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas

Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką.

Konstitucijos 139 straipsnyje nustatyta: Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo – kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga (1 dalis); įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (2 dalis).

<...>

Konstitucijos 3, 139 straipsnių nuostatose <...> yra įtvirtinti Lietuvos valstybės, jos nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos gynimo, krašto apsaugos

principai ir su tuo susijusios piliečių teisės ir pareigos. Šios Konstitucijos nuostatos yra tarpusavyje susijusios, kartu su kitomis Konstitucijos nuostatomis ir principais sudaro vientisą krašto apsaugos konstitucinio reguliavimo sistemą, todėl turi būti aiškinamos sistemaiškai, *inter alia* ir konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste.

Kaip minėta, Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta kiekvieno piliečio teisė priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką.

Konstitucinis Teismas 1999 m. lapkričio 23 d. nutarime konstatavo: „Lietuvos Respublikos konstitucinė santvarka grindžiama žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių, kaip didžiausios vertybės, prioritetu, taip pat principais, įtvirtinančiais Tautos suverenitetą, valstybės nepriklausomybę ir teritorinį vientisumą, demokratiją, valstybės valdymo formą – respubliką, valstybės valdžių atskyrimą, jų savarankiškumą ir pusiausvyrą, vietos savivaldą ir pan. Saugoti konstitucinę santvarką – tai reiškia neleisti, kad būtų kėsinama į Konstitucijoje nustatytus socialinius, ekonominius, politinius santykius, sudarančius asmens, visuomenės ir valstybės gyvenimo pagrindus.“

Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad valstybė yra visos visuomenės organizacija (2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. kovo 4 d., 2003 m. rugsėjo 30 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai). <...>

<...> tarp valstybės ir jos piliečių yra tam tikras ypatingas teisinis ryšys. <...> pilietybė lemia asmens teisinį statusą, pilietybės turėjimas – tai prielaida turėti visas teises ir laisves, įtvirtintas Konstitucijoje ir įstatymuose, taip pat vykdyti nustatytas pareigas; <...> pagal Konstituciją kai kurias pareigas <...> turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai: pareigą ginti Lietuvos valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo (Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalis), pareigą atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalis).

Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos ir principai, susiję su valstybės saugumu, suvereniteto ir konstitucinės santvarkos saugojimu, valstybės užsienio ir gynybos politika, *inter alia*: Konstituciją priėmė ir paskelbė lietuvių tauta, šimtmečiais atkakliai gynusi savo laisvę ir nepriklausomybę (Konstitucijos preambulė); Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika (1 straipsnis); Lietuvos valstybę kuria Tauta; suverenitetas priklauso Tautai (2 straipsnis); niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių (3 straipsnio 1 dalis); Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo (135 straipsnio 1 dalis); Lietuvos Respublika dalyvauja tarptautinėse organizacijose, jeigu tai neprieštarauja Valstybės interesams ir jos nepriklausomybei (136 straipsnis); Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti masinio naikinimo ginklų ir užsienio valstybių karinių bazių (137 straipsnis); svarbiausius valstybės gynybos klausimus svarsto ir koordinuoja Valstybės gynimo taryba, į kurią įeina Respublikos Prezidentas, Ministras Pirmininkas, Seimo Pirmininkas, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas (140 straipsnio 1 dalis); Seimas įveda karo padėtį, skelbia mobilizaciją ar demobilizaciją, priima sprendimą panaudoti ginkluotąsias pajėgas, kai prireikia ginti Tėvynę arba vykdyti Lietuvos valstybės tarptautinius įsipareigojimus (142 straipsnio 1 dalis); ginkluoto užpuolimo atveju, kai kyla grėsmė valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, Respublikos Prezidentas nedelsdamas priima sprendimą dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, įveda karo padėtį visoje Valstybėje ar jos dalyje, skelbia mobilizaciją ir teikia šiuos sprendimus tvirtinti

artimiausiam Seimo posėdžiui, o tarp Seimo sesijų – nedelssdamas šaukia neeilinę Seimo sesiją (142 straipsnio 2 dalis); valstybė globoja ir aprūpina karius, kurie eidami karo tarnybą nustoja sveikatos, taip pat karo tarnybą einant žuvusių ar mirusių karių šeimas (146 straipsnio 1 dalis); valstybė aprūpina ir piliečius, kurie gindami Valstybę nustojo sveikatos, taip pat šeimas tų piliečių, kurie gindami Valstybę žuvo ar mirė (146 straipsnio 2 dalis), – suponuoja išvadą, kad valstybės nepriklausomybė, teritorijos vientisumas, konstitucinė santvarka yra vienos svarbiausių konstitucinių vertybių, kurių apsauga yra prioritetinga valstybės valdžios ir visų piliečių priedermė. Šios pareigos vykdymo užtikrinimas yra valstybės saugumo garantija. Kad piliečiai, turintys konstitucinę pareigą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, galėtų šią pareigą tinkamai įvykdyti, jie turi būti tam gerai parengti. Tokį parengimą užtikrina *inter alia* karo tarnyba.

Taigi Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta konstitucinė piliečių pareiga atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą nėra savitikslių – ji yra tiesiogiai susijusi su pareiga ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, įtvirtinta Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalyje, taip pat tam tikru aspektu – ir su Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta piliečių teise priešintis bet kam, kas kėsina į valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką.

Karo tarnyba

Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas

Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime konstatavo, kad vienos valstybės funkcijos yra vykdomos pirmiausia ar daugiausia per civilines valstybės (ir savivaldybių) institucijas, o kitos – per karines ir (arba) sukarintas valstybės institucijas. Konstatuota ir tai, kad pagal Konstituciją valstybės tarnyba – tai tarnyba Lietuvos valstybei ir pilietinei Tautai, todėl valstybės tarnyba turi būti lojali Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai; Konstitucijoje netoleruojamos tokios situacijos, kai kuri nors valstybės tarnybos sistemos grandis, kuri nors valstybės ar savivaldybės institucija arba atskiri valstybės tarnautojai veikia priešingai Lietuvos valstybės interesams ar pažeidžia Lietuvos valstybės konstitucinę tvarką. Minėtame nutarime konstatuota ir tai, kad dėl valstybės tarnybos lojalumo Lietuvos valstybei konstitucinio imperatyvo valstybės tarnybai keliami ypatingi reikalavimai; valstybės tarnautojai ne tik privalo patys nepažeisti Konstitucijos ir teisės, bet ir turi pareigą imtis visų reikalingų pozityvių veiksmų saugant Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką.

<...> valstybės nepriklausomybė, teritorijos vientisumas, konstitucinė santvarka yra vienos svarbiausių konstitucinių vertybių, kurių apsauga yra prioritetinga visų piliečių ir valstybės valdžios priedermė. Todėl valstybės apsaugos funkcijai, kuri apima konstitucinių vertybių, kaip prioritetingų, apsaugą, vykdyti yra reikalinga atskira institucinė sistema, sudaryta iš karinių ir sukarintų valstybės institucijų. Tarnyba šioje sistemoje yra viena iš konstitucinio valstybės tarnybos, kaip tarnybos Lietuvos valstybei ir pilietinei Tautai, instituto rūšių, apimanti ir karo tarnybą, kuri tiesiogiai užtikrina valstybės apsaugos funkcijos vykdymą. Todėl tarnybai sukarintose ir karinėse institucijose yra taikomi valstybės tarnybai keliami pagrindiniai konstituciniai reikalavimai, *inter alia* lojalumo valstybei reikalavimas.

Šiame kontekste pažymėtina, kad nors konstitucinė valstybės tarnybos samprata aprėpia karo tarnybą, tačiau, atsižvelgiant į karo tarnybos vykdomos valstybės apsaugos, kuri, kaip minėta, apima prioritetingų konstitucinių vertybių apsaugą, funkcijos konstitucinę svarbą, ji yra atribota nuo civilinės tarnybos sistemos.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją karinė, sukarinta ir saugumo tarnybos yra atribotos nuo civilinės tarnybos; Konstitucijoje yra įtvirtinta

diferencijuota civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų samprata; tai sudaro teisinės prielaidas teisės aktais diferencijuotai reguliuoti santykius, susijusius su civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų veikla, taip pat nustatyti tokį civilinėse ir karinėse bei sukarintose valstybės institucijose dirbančių asmenų teisinį statusą, kuris turėtų tam tikrus ypatumus (Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai).

Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Konstitucijos 140 straipsnį svarbiausius valstybės gynybos klausimus svarsto ir koordinuoja Valstybės gynimo taryba, į kurią įeina Respublikos Prezidentas, Ministras Pirmininkas, Seimo Pirmininkas, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas ir kuriai vadovauja Respublikos Prezidentas (1 dalis); vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas yra Respublikos Prezidentas (2 dalis); už valstybės ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms Seimui yra atsakingi Vyriausybė, krašto apsaugos ministras, kariuomenės vadas (3 dalis); krašto apsaugos ministru negali būti neišėjęs į atsargą karys (3 dalis). Paminėtina ir tai, kad pagal Konstitucijos 141 straipsnį asmenys, atliekantys tikrąją karo arba alternatyviąją tarnybą, taip pat neišėję į atsargą krašto apsaugos sistemos, policijos ir vidaus tarnybos karininkai, puskarininkiai ir liktiniai, kitų sukarintų ir saugumo tarnybų apmokami pareigūnai negali būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais, jie negali užimti renkamų ar skiriamų pareigų civilinėje valstybinėje tarnyboje.

<...> Konstitucijoje įtvirtintos nuostatos ir principai, susiję su valstybės saugumu, suvereniteto ir konstitucinės santvarkos saugojimu, valstybės užsienio ir gynybos politika, krašto apsaugos sistemos organizavimu, taip pat paminėti oficialiosios konstitucinės doktrinos teiginiai, susiję su valstybės tarnybos konstitucinės sampratos aiškinimu, suponuoją konstitucinę karo tarnybos sampratą, apimančią šiuos svarbiausius aspektus: karo tarnyba yra skirta gynybinėms valstybės funkcijoms vykdyti, todėl ji yra viena iš valstybės tarnybos rūšių, tačiau atribota nuo civilinės tarnybos; karo tarnyba laiduoja vienų svarbiausių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsaugą ir valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo; karo tarnybos subjektai turi specifinį teisinį statusą, jiems yra keliami specialūs reikalavimai ir nustatyti draudimai, *inter alia* Konstitucijos 141 straipsnyje įtvirtintas konstitucinis draudimas būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais, užimti renkamas ar skiriamas pareigas civilinėje valstybinėje tarnyboje; karo tarnybos, kuri yra vienas iš krašto apsaugos sistemos pagrindų, teisinis reguliavimas yra konstitucinė įstatymų leidėjo prerogatyva, įtvirtinta Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalyje.

Piliečių pareiga atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo; krašto apsaugos sistemos (*inter alia* karo tarnybos) ir valstybės gynimo nuo užsienio ginkluoto užpuolimo organizavimo teisinis reguliavimas (Konstitucijos 139 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas

<...> Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje yra numatyta pareiga atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, tačiau Konstitucijoje *expressis verbis* nėra nustatyta visos galimos karo tarnybos rūšys, privalomosios karo tarnybos formos, reikalavimai karo tarnybos subjektams. <...> Konstitucijoje taip pat *expressis verbis* nėra įtvirtinta pareiga atlikti tokią privalomąją karo tarnybą, kuri įstatymuose įvardyta kaip privalomoji pradinė karo tarnyba. Nustatyti krašto apsaugos sistemos organizavimą Konstitucijoje pavesta įstatymų leidėjui. Taigi Konstitucijoje įtvirtinta įstatymų leidėjo prerogatyva paisant Konstitucijos normų ir principų nustatyti krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, reguliavimą.

Šiame kontekste pažymėtina, kad konstitucinė privalomosios karo tarnybos samprata, įtvirtinta Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje, negali būti tapatinama su Konstitucijos 141 straipsnyje vartojama tikrosios karo tarnybos sąvoka. Tikrosios karo tarnybos organizavimo pagrindai gali būti labai įvairūs. <...> tikroji karo tarnyba gali būti organizuota tiek profesinės, tiek savanoriškosios ar privalomosios karo tarnybos (arba kelių minėtų tarnybos rūšių) pagrindu. Nustatyti tikrosios karo tarnybos organizavimo teisinį reguliavimą yra įstatymų leidėjo diskrecija. Tačiau kad ir kaip būtų organizuota tikroji karo tarnyba, įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad nebūtų paneigta tokios tarnybos konstitucinė paskirtis – pasirengimo ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir jos gynimo užtikrinimas.

Įstatymais reglamentuodamas krašto apsaugos sistemos organizavimo, *inter alia* karo tarnybos, santykius įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją. Antai jis įstatymu gali nustatyti karo tarnybos rūšis, privalomosios karo tarnybos formas, amžiaus, sveikatos ir kitus reikalavimus karo tarnybos subjektams, karo tarnybos atlikimo tvarką, atleidimo nuo privalomosios karo tarnybos sąlygas, susijusias su aplinkybėmis, dėl kurių piliečiai negali atlikti tokios tarnybos (amžius, sveikatos būklė ir kt.).

Tačiau ir įgyvendindamas minėtą diskreciją įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų bei principų. Toks reikalavimas įstatymų leidėjui kyla *inter alia* iš Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatyta, kad valdžios galias riboja Konstitucija, ir konstitucinio teisinės valstybės principo.

<...>

<...> įgyvendindamas Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą diskreciją reglamentuoti krašto apsaugos sistemos organizavimą įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų bei principų – įstatymuose turi būti nustatytas toks krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos (įskaitant privalomąją karo tarnybą), organizavimo reguliavimas, kuris užtikrintų vienu iš pagrindinių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsaugą ir tinkamą valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo.

<...>

<...> iš Konstitucijos, *inter alia* jos 3, 139, 141, 142 straipsnių nuostatų, įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad Lietuvos Respublika turėtų reguliarią, gerai organizuotą kariuomenę, pajėgią vykdyti konstitucines funkcijas, *inter alia* priedermę ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Tačiau įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su krašto apsaugos, *inter alia* kariuomenės, organizavimu, turi gana plačią diskreciją. <...> įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos normų ir principų, gali pasirinkti įvairius kariuomenės modelius ir karo tarnybos formas. Konstitucija nedraudžia nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį Lietuvos kariuomenė, kurios paskirtis – saugoti ir ginti valstybę bei jos piliečius nuo ginkluoto užpuolimo, būtų organizuota profesinės ir savanorių karo tarnybos pagrindu. Konstitucijos 139 straipsnis negali būti interpretuojamas kaip reiškiantis, kad kariuomenė turi būti organizuota tik privalomosios karo tarnybos pagrindu ir kad kiekvieno piliečio pareiga yra atlikti tokią privalomąją karo tarnybą, kuri įstatymuose įvardyta kaip privalomoji pradinė karo tarnyba.

Pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjas, įstatyme įtvirtinęs tokį kariuomenės organizavimo modelį, pagal kurį kariuomenė yra organizuojama profesinės ir savanorių karo tarnybos pagrindu, turi paisyti Konstitucijos nuostatų, *inter alia* Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto imperatyvo, kad Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo – kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga. Šiame kontekste

pabrėžtina, kad profesinės ir savanorių karo tarnybos pagrindu organizuotos kariuomenės suformavimas nepaneigia piliečių konstitucinės priedermės ginti Lietuvos valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, kartu įstatymų leidėjas nėra atleidžiamas nuo pareigos nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos piliečius tinkamai parengti vykdyti šią konstitucinę priedermę.

<...>

<...> Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta formuluotė „Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atlikti karo <...> tarnybą“ negali būti aiškinama taip, kaip ordinarinėje teisėje yra interpretuojama privalomosios karo tarnybos samprata. Aiškinant šią Konstitucijoje įtvirtintą formuluotę reikia paisyti konstitucinės karo tarnybos instituto prasmės ir paskirties. Kaip minėta, karo tarnybos, *inter alia* privalomosios karo tarnybos, konstitucinė paskirtis – užtikrinti pasirėngimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir jos gynimą. Privalomoji karo tarnyba yra būtina tam, kad piliečiai būtų parengti ginti valstybę, tačiau tai nereiškia, kad pasirėngimas gali būti vykdomas tik vienu būdu – atliekant privalomąją pradinę karo tarnybą ir kad kiekvienas pilietis turi pareigą atlikti būtent privalomąją pradinę karo tarnybą. Konstitucinė piliečių pareiga atlikti karo tarnybą ir pasirėngti ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo gali būti įgyvendinama įvairiomis formomis, kurių įvairovę suponuoja *inter alia* valstybės gynybos priemonių įvairovė. Todėl įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su karo tarnyba, turi paisyti konstitucinės tos tarnybos paskirties ir nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų karo tarnybos konstitucinių tikslų įgyvendinimą, t. y. tinkamą piliečių parengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Šiame kontekste pažymėtina, kad, kaip minėta, reguliuodamas karo tarnybos santykius, įstatymų leidėjas gali *inter alia* nustatyti atleidimo nuo privalomosios karo tarnybos sąlygas, susijusias su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių piliečiai negali atlikti tokios tarnybos, t. y. amžius, sveikatos būklė ir kt.

<...>

Konstitucijoje, *inter alia* jos 142 straipsnyje, yra įtvirtintas mobilizacijos institutas. Mobilizacijos samprata visuotinai interpretuojama kaip reiškianti valstybės valdymo, ūkio sistemos, ginkluotųjų pajėgų parengimą karo padėčiai, *inter alia* šaukiant valstybės piliečius į ginkluotąsias pajėgas, kai kyla valstybės ginkluoto užpuolimo grėsmė arba prasideda karas. Pagal Konstituciją, *inter alia* jos 139, 142 straipsnius, mobilizacijos paskirtis yra organizuoti valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Viena iš mobilizacijos užtikrinimo priemonių yra piliečių šaukimas atlikti privalomąją karo tarnybą. Šiame kontekste pažymėtina, kad įstatymų leidėjas turi konstitucinę priedermę įstatymais reglamentuoti privalomosios karo tarnybos mobilizacijos atveju atlikimo tvarką, kuri užtikrintų valstybės gynimą nuo ginkluotos agresijos. Be to, įstatymų leidėjas privalo nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos teisinės prielaidos piliečius iš anksto tinkamai parengti tam, kad paskelbus mobilizaciją jie galėtų tinkamai vykdyti savo konstitucinę pareigą ginti valstybę. Taigi valstybėje turi būti ne tik reguliarioji kariuomenė, bet ir reikiamas skaičius ginti valstybę tinkamai parengtų piliečių.

Reglamentuodamas privalomosios karo tarnybos institutą įstatymų leidėjas turi atsižvelgti ne tik į Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalies, kurioje *inter alia* įtvirtinti tam tikri privalomosios karo tarnybos reguliavimo konstituciniai pagrindai, nuostatas, bet ir į kitas Konstitucijos nuostatas, konstitucines vertybes ir konstitucinius principus, *inter alia* į konstitucinius Lietuvos valstybės, jos nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos gynimo, krašto apsaugos principus. Minėtų konstitucinių vertybių apsauga yra užtikrinama *inter alia* nustatant karo tarnybos ir piliečių parengimo ginti valstybę sistemą,

kuri apima ir privalomosios karo tarnybos institutą. Taigi įstatymų leidėjas, įstatymais reguliuodamas krašto apsaugos sistemas, *inter alia* karo tarnybos, teisinius santykius, privalo paisyti konstitucinių nuostatų ir principų, įpareigojančių užtikrinti tinkamą krašto apsaugą. Todėl toks teisinis reguliavimas turi būti nustatomas atsižvelgiant į geopolitinę situaciją ir kitus veiksnius, darančius įtaką valstybės saugumui. Įstatymų leidėjas privalo įvertinti galimas grėsmes valstybės saugumui, ilgalaikius politinius procesus, valstybės dalyvavimą valstybių tarpusavio pagalbos organizacijose, valstybės tarptautinius įsipareigojimus saugumo užtikrinimo, taikos palaikymo misijose ir kt.

Konstitucijai neprieštarautų tik toks krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, teisinis reguliavimas, kuris būtų nustatytas atsižvelgiant į galimas grėsmes valstybės saugumui ir užtikrintų valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, *inter alia* tinkamą piliečių parengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo.

Šiame kontekste pažymėtina, kad pasirengimas ginti valstybę yra gana plati sąvoka, apimanti ne tik piliečių pasirengimą ginklu ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Pasirengimas ginti valstybę negali būti suprantamas tik kaip tarnyba kariniam parengimui įgyti. Šalies gynybos poreikiai ir priemonės gali būti labai įvairūs, apimantys ne tik kariuomenės ir ginkluotės didinimą siekiant sustiprinti valstybės karinę galią, bet ir su ginkluota gynyba tiesiogiai nesusijusias informacines-technologines, gamybinės ir kitas panašaus pobūdžio priemones, tam tikru aspektu lemiančias valstybės karinės galios stiprinimą. Ta įvairovė lemia ir piliečių parengimo ginti valstybę konkrečių būdų įvairovę.

<...>

<...> piliečiams, vykdantiems jų konstitucines pareigas, *inter alia* pareigą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, turi būti sudarytos prielaidos tinkamai pasirengti vykdyti šią pareigą. Priešingu atveju, t. y. tinkamai neparengus piliečių vykdyti konstitucinę pareigą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, *inter alia* ne tik kiltų nepamatuotai didelė grėsmė piliečių, pašauktų ginti savo šalį nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, bet tam tinkamai neparengtų, sveikatai ir (ar) gyvybei, bet ir apskritai tokie piliečiai negalėtų atlikti iš Konstitucijos jiems kylančios priedermės ginti savo valstybę ir taip būtų paneigta Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pareiga.

Vadinasi, įstatymų leidėjo diskreција nustatyti krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, valstybės gynimo nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, kuris tam tikrais atvejais būtų įgyvendinamas ir Konstitucijoje numatytu mobilizacijos būdu, organizavimo teisinį reguliavimą turi būti įgyvendinama atsižvelgiant į konstitucines piliečių teises, į piliečio teisę vykdyti pareigą ginti valstybę (*inter alia* privalomąją karo tarnybą mobilizacijos atveju) tinkamai pasirengus.

Taigi <...> įstatymų leidėjui pertvarkant krašto apsaugos sistemą, *inter alia* pereinant prie profesinės ir savanorių karo tarnybos pagrindu organizuotos kariuomenės ir numatant papildomus privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimo pagrindus, iš Konstitucijos, *inter alia* konstitucinių teisinės valstybės, valdžių padalijimo, atsakingo valdymo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio aiškumo ir kitų principų, jam kyla pareigą įtvirtinti tokį karo tarnybos sistemos teisinį reguliavimą, kuriame būtų nustatytos kitos nei privalomoji pradinė karo tarnyba veiksmingos piliečių, turinčių pareigą atlikti privalomąją karo tarnybą, parengimo ginti valstybę priemonės (pvz., privalomi kariniai mokymai, dalyvavimas atitinkamos organizacijos, priskiriamos krašto apsaugos sistemai, veikloje, visuotiniai krašto apsaugos sistemos renginiai ir pan.), užtikrinančios tinkamą piliečių parengimą vykdyti konstitucinę pareigą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo (*inter alia* mobilizacijos atveju).

<...>

<...> įstatymų leidėjas, priimdamas teisės aktus <...>, kuriais numatoma pertvarkyti krašto apsaugos sistemą pereinant prie profesinės ir savanorių karo tarnybos pagrindu organizuotos kariuomenės, turi įvertinti valstybės padėtį geopolitinės realybės požiūriu ir valstybės gynybos galimybes.

<...>

<...> Lietuvos Respublika, siekdama apsaugoti Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintas vertybes – valstybės nepriklausomybę, teritorijos neliečiamybę, konstitucinę santvarką, privalo krašto apsaugos sistemą, *inter alia* karo tarnybą, organizuoti taip, kad valstybė turėtų gerai parengtų, reguliarių, pasirengusių operatyviai reaguoti į grėsmes valstybės saugumui karo tarnybos pagrindu sudarytų junginių. Tai gali būti savanorių karo tarnybos ir privalomosios karo tarnybos arba profesinės karo tarnybos (arba kelių minėtų tarnybos rūšių) pagrindu sudaryta kariuomenė, pajėgi vykdyti valstybės gynybos funkcijas. Pagal Konstituciją, *inter alia* jos 139 straipsnio 2 dalį, konkretų kariuomenės modelį turi nustatyti įstatymų leidėjas.

<...>

Kaip minėta, įstatymais reguliuojant karo tarnybos organizavimą turi būti užtikrintas Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje numatytas karo prievolės (privalomosios karo tarnybos) institutas, kurio formos Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje *expressis verbis* nėra apibrėžtos. <...>

<...> iš Konstitucijos nuostatų, įtvirtintų *inter alia* Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalyje, 142 straipsnyje, taip pat išplaukia, kad įstatymų nustatyta tvarka paskelbus mobilizaciją, *inter alia* užsienio ginkluoto užpuolimo atveju, piliečiams kyla konstitutinė pareiga atlikti privalomąją karo tarnybą. Įstatymų leidėjas turi konstitucinę priedermę įstatymais reglamentuoti privalomosios karo tarnybos mobilizacijos atveju atlikimo tvarką, kuri užtikrintų valstybės gynimą nuo ginkluotos agresijos. Atsižvelgiant į tai taip pat pažymėtina, kad įstatymų leidėjas privalo nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos piliečius tinkamai parengti mobilizacijai.

<...>

<...> Iš Konstitucijos, *inter alia* jos 3 straipsnio 2 dalies, 139 straipsnio, įstatymų leidėjui kyla pareiga pertvarkant karo tarnybos sistemą ir kariuomenės struktūrą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų tinkamą kariuomenės organizavimą, nepertraukiamą kariuomenės funkcijų, susijusių su valstybės gynybos užtikrinimu, vykdymą ir piliečių tinkamą parengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo *inter alia* kitokiomis nei privalomoji pradinė karo tarnyba veiksmingomis priemonėmis, įstatymuose numatant konkrečius piliečių parengimo būdus, jų įgyvendinimo tvarką ir pan.

Konstituciniai valstybės gynimo pagrindai

Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas

Bendri valstybės gynimo konstituciniai pagrindai įtvirtinti įvairiose Konstitucijos nuostatose.

Konstitucijos 3 straipsnyje įtvirtinta, kad niekas negali varžyti ar riboti Tautos suvereniteto, savintis visai Tautai priklausančių suverenių galių (1 dalis); Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką (2 dalis).

Konstitucijos 8 straipsnyje nurodyta, kad valstybinės valdžios ar jos institucijos užgrobimas smurtu laikomi antikonstituciniais veiksmais, yra neteisėti ir negalioja.

Konstitucijos 139 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo – kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga (1 dalis);

įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (2 dalis); krašto apsaugos organizavimą nustato įstatymai (3 dalis).

Konstitucijos 140 straipsnyje įtvirtinta, kad svarbiausius valstybės gynybos klausimus svarsto ir koordinuoja Valstybės gynimo taryba, į kurią įeina Respublikos Prezidentas, Ministras Pirmininkas, Seimo Pirmininkas, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas. Valstybės gynimo tarybai vadovauja Respublikos Prezidentas. Jos sudarymo, veiklos tvarką ir įgaliojimus nustato įstatymas (1 dalis); vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas yra Respublikos Prezidentas (2 dalis); už valstybės ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms Seimui yra atsakingi Vyriausybė, krašto apsaugos ministras, kariuomenės vadas; krašto apsaugos ministru negali būti neišėjęs į atsargą karys (3 dalis).

Konstitucijos 67 straipsnio, kuriame įtvirtintas Seimo konstitucinių įgaliojimų sąrašas, 20 punkte nustatyta, kad „Seimas <...> įveda <...> karo ir nepaprastąją padėtį, skelbia mobilizaciją ir priima sprendimą panaudoti ginkluotąsias pajėgas“.

Konstitucijos 67 straipsnio 20 punkte nustatyti Seimo įgaliojimai, susiję su ginkluotųjų pajėgų panaudojimu, yra sukonkretinti Konstitucijos 142 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad „Seimas įveda karo padėtį, skelbia mobilizaciją ar demobilizaciją, priima sprendimą panaudoti ginkluotąsias pajėgas, kai prireikia ginti Tėvynę arba vykdyti Lietuvos valstybės tarptautinius įsipareigojimus“.

<...>

Konstitucijos 84 straipsnio, kuriame įtvirtintas Respublikos Prezidento konstitucinių įgaliojimų sąrašas, 16 punkte nustatyta, kad „Respublikos Prezidentas <...> ginkluoto užpuolimo, gresiančio valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, atveju priima sprendimus dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, karo padėties įvedimo, taip pat dėl mobilizacijos ir pateikia šiuos sprendimus tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui“.

Konstitucijos 84 straipsnio 16 punkte įtvirtinti Respublikos Prezidento įgaliojimai yra sukonkretinti Konstitucijos 142 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta: „Ginkluoto užpuolimo atveju, kai kyla grėsmė valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, Respublikos Prezidentas nedelsdamas priima sprendimą dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, įveda karo padėtį visoje Valstybėje ar jos dalyje, skelbia mobilizaciją ir teikia šiuos sprendimus tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui, o tarp Seimo sesijų – nedelsdamas šaukia neeilinę Seimo sesiją. Seimas patvirtina arba panaikina Respublikos Prezidento sprendimą.“

<...> pagal Konstitucijos 142 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą ginkluoto užpuolimo atveju, kai kyla grėsmė valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, Respublikos Prezidento nedelsiant priimtas sprendimas dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, karo padėties visoje valstybėje ar jos dalyje įvedimo, mobilizacijos skelbimo įgyja teisinę galią nuo jo priėmimo, tačiau šį sprendimą Respublikos Prezidentas turi teikti tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui (tarp Seimo sesijų – tuo tikslu nedelsiant šaukti neeilinę Seimo sesiją), o Seimas turi teisę patvirtinti arba panaikinti Respublikos Prezidento sprendimą.

Šiame kontekste pažymėtina, kad iš Konstitucijos 140 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatyta, kad vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas yra Respublikos Prezidentas, kyla specifiniai Respublikos Prezidento konstituciniai įgaliojimai, *inter alia* susiję su nustatytais Konstitucijos 142 straipsnio 2 dalyje. Šie specifiniai Respublikos Prezidento, kaip vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų vado, konstituciniai įgaliojimai pagal Konstituciją, *inter alia* jos 5 straipsnio 2 dalies nuostatą, kad valdžios galias riboja Konstitucija, įstatymu ar kitu teisės aktu negali būti suteikti jokiam kitam subjektui.

<...>

<...> įstatymų leidėjas gali įtvirtinti ir tokius Konstitucijoje *expressis verbis* nenurodytus Respublikos Prezidento įgaliojimus, kurie atitinka Respublikos Prezidento, kaip ginkluotųjų pajėgų vado, konstitucinį teisinį statusą.

Konstitucijos 94 straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė saugo Lietuvos Respublikos teritorijos neliečiamybę, garantuoja valstybės saugumą.

Vadinasi, pagal Konstituciją, *inter alia* jos 140 straipsnį, svarstant ir sprendžiant valstybės gynimo klausimus dalyvauja įvairios valstybės institucijos ir pareigūnai, *inter alia* svarbiausius valstybės gynybos klausimus svarstanti ir koordinuojanti Valstybės gynimo taryba (į kurią įeina Respublikos Prezidentas, Ministras Pirmininkas, Seimo Pirmininkas, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas), už valstybės ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms Seimui atsakinga Vyriausybė, krašto apsaugos ministras, kariuomenės vadas, tačiau sprendimus pagrindiniais valstybės gynimo klausimais priima dvi valstybės institucijos: Seimas ir Respublikos Prezidentas. Seimas įgaliotas priimti galutinius sprendimus įvesti karo padėtį, skelbti mobilizaciją ar demobilizaciją, priimti sprendimą panaudoti ginkluotąsias pajėgas, kai pririekia ginti Tėvynę arba vykdyti Lietuvos valstybės tarptautinius įsipareigojimus, o Respublikos Prezidentas ginkluoto užpuolimo atveju, kai kyla grėsmė valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, turi įgaliojimus nedelsiant priimti tokius sprendimus (dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, karo padėties visoje valstybėje ar jos dalyje įvedimo, mobilizacijos skelbimo), kurie teikiami tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui.

Pažymėtina, kad Seimas, įgyvendindamas Konstitucijos 142 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą konstitucinį įgaliojimą patvirtinti arba panaikinti Respublikos Prezidento sprendimą dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos, karo padėties visoje valstybėje ar jos dalyje įvedimo, mobilizacijos skelbimo ginkluoto užpuolimo atveju, kai kyla grėsmė valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, yra saistomas Konstitucijoje įtvirtintų vertybių ir konstituciškai svarbių tikslų, *inter alia* valstybės nepriklausomybės, tarptautinių įsipareigojimų vykdymo.

Šiame kontekste pažymėtina, kad, kaip minėta, Konstitucijos 139 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo – kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga (1 dalis); įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (2 dalis); krašto apsaugos organizavimą nustato įstatymai (3 dalis).

Aiškindamas šias Konstitucijos nuostatas, taip pat kitas su jomis susijusias Konstitucijos nuostatas, Konstitucinis Teismas 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime konstatavo:

– iš Konstitucijos, *inter alia* jos 3, 139 straipsnių nuostatų, įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad Lietuvos Respublika turėtų reguliarią, gerai organizuotą kariuomenę, kuri būtų pajėgi vykdyti konstitucines funkcijas, *inter alia* priederme ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo;

– pagal Konstituciją krašto apsaugos teisinis reguliavimas turi būti nustatomas atsižvelgiant į geopolitinę situaciją ir kitus veiksnius, darančius įtaką valstybės saugumui; įstatymų leidėjas privalo įvertinti galimas grėsmes valstybės saugumui, ilgalaikius politinius procesus, valstybės dalyvavimą valstybių tarpusavio pagalbos organizacijose, valstybės tarptautinius įsipareigojimus saugumo užtikrinimo, taikos palaikymo misijose ir pan.;

– Lietuvos Respublika, tiek siekdama apsaugoti Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintas vertybes – valstybės nepriklausomybę, teritorijos neliečiamybę, konstitucinę santvarką, tiek vykdydama iš tarptautinių sutarčių kylančius konstituciškai pagrįstus įsipareigojimus, privalo krašto apsaugos sistemą, *inter alia* karo tarnybą, organizuoti taip, kad valstybė turėtų gerai parengtų, reguliarių, pasirengusių operatyviai reaguoti į grėsmes valstybės saugumui ir

galinčių dalyvauti kolektyvinės gynybos operacijose, taikos palaikymo misijose ir pan. karo tarnybos pagrindu sudarytų junginių.

Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad iš Konstitucijos, *inter alia* konstitucinio reikalavimo Lietuvos valstybės valdžią organizuoti demokratiškai, konstitucinio atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės imperatyvo, konstitucinio atsakingo valdymo principo, kyla tai, kad karinės valstybės institucijos negali turėti pirmenybės prieš civilines valstybės institucijas, karinių valstybės institucijų bei jų pareigūnų sprendimai turi būti grindžiami civilinių valstybės institucijų sprendimais, karinės valstybės institucijos turi būti atskaitingos civilinėms valstybės institucijoms ir jų kontroliuojamos. Demokratinė civilinė karinių valstybės institucijų (ginkluotųjų pajėgų) kontrolė yra būtina pilietinio demokratinio valdymo, taigi ir teisinės valstybės, priedaida.

<...>

<...> bendriems Konstitucijoje įtvirtintiems valstybės tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio su *inter alia* valstybės gynyba, pagrindams būdinga *inter alia* tai, kad yra nustatyta Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija – valstybės dalyvavimas Europos integracijoje būnant Europos Sąjungos nare, siekis užtikrinti šalies nepriklausomybę ir saugumą prisidedant prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo.

<...> Lietuvos valstybės geopolitinė orientacija – valstybės dalyvavimas Europos integracijoje neatsiejama nuo kitų Lietuvos Respublikos tarptautinių įsipareigojimų, kylančių iš Lietuvos narystės kitose tarptautinėse organizacijose, *inter alia* Jungtinėse Tautose ir Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje; ši narystė teikia Lietuvai ne tik papildomas saugumo garantijas, bet ir suponuoja būtinumą laikytis prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų.

Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucijos nuostatos, kuriomis įtvirtinti bendri konstituciniai valstybės gynimo ir tarptautinio bendradarbiavimo (užsienio politikos) pagrindai, yra susijusios *inter alia* su tuo, kad pagal Konstitucijos 138 straipsnio 1 dalį Seimas ratifikuoja Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis dėl politinio bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis, tarpusavio pagalbos, taip pat su valstybės gynyba susijusias gynybinio pobūdžio sutartis (2 punktas), sutartis dėl atsisakymo naudoti jėgą ar grasinti jėga, taip pat taikos sutartis (3 punktas), sutartis dėl Lietuvos Respublikos ginkluotųjų pajėgų buvimo ir jų statuso užsienio valstybių teritorijose (4 punktas), dėl Lietuvos Respublikos dalyvavimo universaliose tarptautinėse organizacijose bei regioninėse tarptautinėse organizacijose (5 punktas). Konstitucijos 142 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas Seimo įgaliojimas priimti sprendimą dėl ginkluotųjų pajėgų panaudojimo, kai pririekia ginti Tėvynę arba vykdyti Lietuvos valstybės tarptautinius įsipareigojimus, apima ir tokį sprendimą panaudoti ginkluotąsias pajėgas, kai pririekia vykdyti Lietuvos valstybės įsipareigojimus pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis.

Šios Konstitucijos nuostatos suponuoja, kad valstybės nepriklausomybės ir saugumo užtikrinimas, *inter alia* panaudojant ginkluotąsias pajėgas, pagal Konstituciją gali būti organizuojamas ir vykdomas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu (lygiu).

<...>

<...> įstatyme numatant valstybės nepriklausomybę ir saugumą užtikrinti tarptautiniu mastu (lygiu), turi būti paisoma *inter alia* Konstitucijos 142 straipsnyje nustatytos taisyklės, kad dvi valstybės institucijos yra konstituciškai įgalios priimti sprendimus pagrindiniais valstybės gynimo klausimais, t. y. Seimas priima galutinius sprendimus, o Respublikos Prezidentas nedelsdamas (grėsmės atveju) priima tokius sprendimus, kurie teikiami tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui. Paisydamas šios Konstitucijos 142 straipsnyje įtvirtinto Seimo ir Respublikos Prezidento galių valstybės gynimo srityje atribojo ir derinimo

taisyklės, įstatymų leidėjas pagal Konstitucijos 140 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta, kad vyriausiasis valstybės ginkluotųjų pajėgų vadas yra Respublikos Prezidentas, gali nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį Respublikos Prezidentas būtų įgaliotas nedelsdamas priimti sprendimą dėl gynybos nuo ginkluotos agresijos ne tik Konstitucijos 84 straipsnio 16 punkte, 142 straipsnio 2 dalyje numatyto ginkluoto užpuolimo, gresiančio valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, atveju, bet ir Seimo ratifikuojamoje kolektyvinės gynybos sutartyje numatytu Lietuvos Respublikos ir jos sąjungininkės valstybės ginkluoto užpuolimo atveju, jeigu toks sprendimas nedelsiant turi būti teikiamas tvirtinti artimiausiam Seimo posėdžiui.

<...>

<...> pagal Konstituciją, *inter alia* jos 135, 136 straipsnius, įstatymų leidėjas, reglamentuodamas Lietuvos Respublikos teisių ir įsipareigojimų, galinčių kilti ar kylančių iš Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, *inter alia* Seimo ratifikuojamos kolektyvinės gynybos sutarties, įgyvendinimą (vykdymą), paisydamas Konstitucijos 142 straipsnyje nustatytą Seimo ir Respublikos Prezidento įgaliojimų, susijusių su ginkluotųjų pajėgų panaudojimu, turi diskreciją nustatyti ir kitas valstybės institucijas, galinčias priimti sprendimus dėl ginkluotųjų pajėgų dalinių dalyvavimo tarptautinėse karinėse pratybose.

Šiame kontekste pažymėtina, kad, kaip minėta, pagal Konstitucijos 140 straipsnio 3 dalį už valstybės ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms Seimui yra atsakingi Vyriausybė, krašto apsaugos ministras, kariuomenės vadas.

Taigi pagal Konstituciją įstatymų leidėjas gali nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kuriuo Seimui, Vyriausybei, krašto apsaugos ministrui suteikiami įgaliojimai siųsti atitinkamo dydžio Lietuvos Respublikos karinius vienetus į kitą valstybę dalyvauti tarptautinėse karinėse pratybose ar kituose tarptautiniuose kariniuose renginiuose.

Konstituciniai valstybės tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio *inter alia* su valstybės gynimu, pagrindai

Žr. 13.1. Užsienio politika, 2011 m. kovo 15 d. nutarimas („Konstituciniai valstybės tarptautinio bendradarbiavimo pagrindai; valstybės geopolitinė orientacija“).

Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti užsienio valstybių karinių bazių (Konstitucijos 137 straipsnis), taip pat jokių Rusijos, Nepriklausomų valstybių sandraugos ar į ją įeinančių valstybių karinių bazių ir kariuomenės dalinių (Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ 3 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2011 m. kovo 15 d. nutarimas

<...> įgyvendinant konstitucines nuostatas dėl valstybės gynimo ir su juo susijusio tarptautinio bendradarbiavimo negali būti *inter alia* nepaisoma Konstitucijos 137 straipsnyje ir Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ nustatytą draudimą.

Konstitucijos 137 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti masinio naikinimo ginklų ir užsienio valstybių karinių bazių.

Konstitucijos sudedamąja dalimi esančiame Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“, kuris priimtas remiantis „1918 m. vasario 16 d. ir 1990 m. kovo 11 d. aktais dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo ir 1991 m. vasario 9 d. visos tautos pareikšta valia“ (preambulė), yra įtvirtinta principinė nuostata „puoselėti abipusiškai naudingus ryšius su kiekviena valstybe, anksčiau buvusia

SSRS sudėtyje, tačiau niekada ir jokių pavidalu nesijungti į jokiais buvusios SSRS pagrindu kuriamas naujas politines, karines, ekonomines ar kitokias valstybių sąjungas bei sandraugas“ (1 straipsnis). Be to, Konstituciniame akte yra nustatyta, kad veikla, kuria siekiama įtraukti Lietuvos valstybę į šio Konstitucinio akto pirmajame straipsnyje nurodytas valstybių sąjungas ar sandraugas, yra laikoma priešiška Lietuvos nepriklausomybei ir atsakomybė už ją nustatoma pagal įstatymus (2 straipsnis); Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti jokių Rusijos, Nepriklausomų valstybių sandraugos ar į ją įeinančių valstybių karinių bazių ir kariuomenės dalinių (3 straipsnis).

<...> Konstitucijos 137 straipsnio nuostata, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti užsienio valstybių karinių bazių, reiškia *inter alia* tai, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti tokių karinių bazių, kurias valdo ir kontroliuoja užsienio valstybės. Toks draudimas *inter alia* nereiškia, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti tokių karinių bazių, kurias pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, *inter alia* Seimo ratifikuotą kolektyvinės gynybos sutartį, valdo ir kontroliuoja Lietuvos Respublika bendrai (kartu) su valstybėmis sąjungininkėmis.

<...> Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ 3 straipsnyje nustatytas imperatyvas, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti jokių Rusijos, Nepriklausomų valstybių sandraugos ar į ją įeinančių valstybių karinių bazių ir kariuomenės dalinių, t. y.:

– konstitucinis draudimas Lietuvos Respublikos teritorijoje būti Rusijos, Nepriklausomų valstybių sandraugos ar į ją įeinančių valstybių karinėms bazėms; šis draudimas reiškia *inter alia* tai, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti tokių karinių bazių, kurias valdo ir kontroliuoja Rusija, Nepriklausomų valstybių sandrauga ar į ją įeinančios valstybės;

– konstitucinis draudimas Lietuvos Respublikos teritorijoje būti Rusijos, Nepriklausomų valstybių sandraugos ar į ją įeinančių valstybių kariuomenės daliniams. Šis draudimas reiškia *inter alia* tai, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje negali būti tokių kariuomenės vienetų, kurių buvimą (dislokaciją, panaudojimą) valdo ir kontroliuoja Rusija, Nepriklausomų valstybių sandrauga ar į ją įeinančios valstybės. Toks draudimas nereiškia, kad pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis, *inter alia* Seimo ratifikuotą kolektyvinės gynybos sutartį, ir joms įgyvendinti priimtus įstatymus esą nėra galimas ir toks Rusijos, Nepriklausomų valstybių sandraugos ar į ją įeinančių valstybių riboto dydžio kariuomenės vienetų trumpalaikis buvimas Lietuvos Respublikos teritorijoje vykstančiose tarptautinėse karinėse pratybose, kurias valdo ir kontroliuoja Lietuvos Respublika bendrai (kartu) su valstybėmis sąjungininkėmis. Minėtas konstitucinis draudimas taip pat nereiškia, kad pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir joms įgyvendinti priimtus įstatymus esą negalima numatyti ir tokio Rusijos, Nepriklausomų valstybių sandraugos ar į ją įeinančių valstybių riboto dydžio kariuomenės vienetų trumpalaikio pasitelkimo tarptautinėms katastrofų, epidemijų, gaivalinių ir kitų didelių nelaimių padarinių šalinimo priemonėms Lietuvos Respublikos teritorijoje vykdyti, kai tokio pasitelkimo pagrindas, tikslas, pobūdis yra aiškūs, konstituciškai pateisinami ir tas priemonės valdo bei kontroliuoja Lietuvos Respublika.

Taigi pagal Konstituciją, *inter alia* jos 135, 136, 138 straipsnių nuostatas, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse, joms įgyvendinti priimtuose įstatymuose, paisant Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ įtvirtintų ribojimų ir draudimų, gali būti numatytos įvairios valstybės nepriklausomybės ir saugumo užtikrinimo tarptautiniu mastu (lygiu) priemonės, *inter alia* kolektyvinė ir (ar) kitokia bendra tarptautinė ginkluota gynyba, tarptautinės taikos ir saugumo stiprinimas,

kitoks tarptautinis karinio pobūdžio bendradarbiavimas, kurio pagrindas, tikslas, pobūdis yra aiškūs, konstituciškai pateisinami.

Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Konstituciją, *inter alia* jos 135 straipsnį, įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ nustatytų ribojimų ir draudimų, gali nustatyti ir tokių Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims, *inter alia* Seimo ratifikuojamai kolektyvinės gynybos sutarčiai, įgyvendinti skirtą teisinį reguliavimą, pagal kurį *inter alia* numatomas griežtai ribotų Rusijos, Nepriklausomų valstybių sandraugos ar į ją įeinančių valstybių riboto dydžio kariuomenės vienetų trumpalaikis dalyvavimas Lietuvos Respublikos teritorijoje rengiamoje kolektyvinės gynybos sutarties šalių ir kitų valstybių pratybose, kurias valdo ir kontroliuoja Lietuvos Respublika bendrai (kartu) su valstybėmis sąjungininkėmis, taip pat tokių kariuomenės vienetų pasitelkimas tarptautinėms katastrofų, epidemijų, gaivalinių ir kitų didelių nelaimių padarinių šalinimo priemonėms Lietuvos Respublikos teritorijoje vykdyti, kai tokio pasitelkimo pagrindas, tikslas, pobūdis yra aiškūs, konstituciškai pateisinami ir tas priemonės valdo bei kontroliuoja Lietuvos Respublika.

<...>

<...> pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, paisydamas konstitucinių normų ir principų, *inter alia* Konstitucijos sudedamojoje dalyje – Konstituciniame akte „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ įtvirtintų ribojimų, gali numatyti tokių Lietuvos Respublikos teisių ir įsipareigojimų pagal kolektyvinės gynybos sutartį įgyvendinimo būdą kaip Lietuvos Respublikos sąjungininkių valstybių karinių vienetų atvykimas į Lietuvos Respubliką ir jų panaudojimas kolektyvinės gynybos operacijos tikslais.

<...>

Tačiau pagal Konstituciją, *inter alia* Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ 3 straipsnį, negali būti nustatyta tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį numatomas Rusijos, Nepriklausomų valstybių sandraugos ar į ją įeinančių valstybių riboto dydžio kariuomenės vienetų trumpalaikis dalyvavimas Lietuvos Respublikos teritorijoje vykstančiuose tarptautiniuose kariniuose renginiuose, tačiau nenustatomi aiškūs, konstituciškai pateisinami tokio dalyvavimo pagrindas, tikslas, pobūdis.

Sukarintos (statutinės) valstybės institucijos; statutinės valstybės tarnybos ypatumai (Konstitucijos 141 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 27 d. nutarimas

<...> Konstitucijos 141 straipsnyje nurodytos sukarintos tarnybos negali būti tapatinamos su karinėmis krašto apsaugos sistemos institucijomis ir jų pareigūnai negali būti tapatinami su krašto apsaugos sistemos kariais, nes sukarintų tarnybų konstitucinė paskirtis yra susijusi ne tiek su valstybės gynimu nuo agresijos ir gynybos srities tarptautinių įsipareigojimų vykdymu, kiek su kitomis valstybės ir visuomenės saugumui svarbiomis sritimis (valstybės sienos apsauga ir kontrole, viešosios tvarkos užtikrinimu, nusikaltimų tyrimu, valstybės paslapčių apsauga ir pan.); kita vertus, tokioms sukarintoms tarnyboms, be jų pagrindinių funkcijų, gali būti pavesta karo metu ginkluotosiose pajėgose ginti valstybę, padėti kariuomenei įgyvendinti kitus su valstybės gynyba ir jos tarptautiniais įsipareigojimais susijusius uždavinius. Taigi konstitucinė tokių sukarintų tarnybų paskirtis lemia būtinybę jų veiklą organizuoti remiantis statutiniais santykiais.

Vadinasi, Konstitucijos 141 straipsnio sąvoka „sukarintų <...> tarnybų“ aiškintina kaip apimanti statutines valstybės institucijas, nepriskirtinas krašto apsaugos sistemai. Šios institucijos yra Konstitucijos 141 straipsnyje *expressis verbis* minima policija, vidaus tarnyba ir

saugumo tarnyba (t. y. policijos, vidaus tarnybos ir saugumo tarnybos įstaigos), taip pat kitos valstybės institucijos, kurių veikla atsižvelgiant į jų paskirtį ir funkcijas turi būti organizuojama remiantis statutiniais santykiais.

Konstitucijos 141 straipsnis suponuoja tai, kad statutinių valstybės institucijų pareigūnai atlieka statutinę valstybės tarnybą, kuri yra specifinė valstybės tarnybos rūšis, besiskirianti nuo kitokios (civilinės) valstybės tarnybos ir karo tarnybos. Iš statutinės valstybės tarnybos sampratos kyla šie jai būdingi bruožai: specialus teisinis reguliavimas atitinkamos tarnybos ypatumus nustatančiais teisės aktais (statutais), griežto hierarchinio pavaldumo statutiniai santykiai, kuriems būdingas *inter alia* ypatingas tarnybos atlikimo režimas (*inter alia* tarnybos pareigų vykdymo, tarnybos laiko, tarnybinės subordinacijos ypatumai, pareigūnų karjerą ir vietą statutinių santykių hierarchijoje žyminčių specialių tarnybinių laipsnių (rangų) sistema, tarnybinės (drausminės) atsakomybės specifika), specialūs reikalavimai statutinių valstybės institucijų pareigūnams (*inter alia* susiję su jų lojalumu Lietuvos valstybei ir patikimumu, išsilavinimu, amžiumi, sveikatos būkle ir pan.), specifiniai šių pareigūnų įgaliojimai (*inter alia* jiems nepavaldžių asmenų atžvilgiu, taip pat susiję su prievartos priemonių naudojimu), specialios socialinės ir kitos garantijos.

Pažymėtina, kad Konstitucijos 141 straipsnyje nėra pateikta išsamaus sukarintų (statutinių) valstybės institucijų sąrašo, todėl įstatymų leidėjas, reguliuodamas valstybės tarnybos santykius, gali numatyti ir kitas nei policijos, vidaus tarnybos ir saugumo tarnybos valstybės institucijas (*inter alia* muitinę), kurių veikla, atsižvelgiant į jų paskirtį ir funkcijas, turi būti organizuojama remiantis statutiniais santykiais, t. y. kuriose būtų atliekama statutinė valstybės tarnyba.

Pažymėtina ir tai, kad statutinė valstybės tarnyba negali būti vienoda dėl jos atliekamų funkcijų įvairovės, todėl policijos, vidaus tarnybos, saugumo tarnybos ir kitų statutinių valstybės institucijų (*inter alia* muitinės) pareigūnų statusas turi būti diferencijuotas ir turėti atitinkamuose statutuose nustatytų ypatumų.

Statutinių valstybės institucijų pareigūnų veiklos apribojimai (Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalis, 141 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 27 d. nutarimas

Konstitucijos 141 straipsnyje yra nustatyti specialūs statutinių valstybės institucijų pareigūnų veiklos apribojimai. Šiais apribojimais siekiama užtikrinti statutinių valstybės institucijų depolitizavimą: statutinių valstybės institucijų pareigūnai negali būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais, užimti renkamų ar skiriamų pareigų civilinėje, t. y. nepriskirtoje statutinei, valstybės tarnyboje, dalyvauti politinių partijų ir politinių organizacijų veikloje (*inter alia* būti šių partijų ir organizacijų nariais, jų siūlomais ar keliamais kandidatais į valstybines ar visuomenines pareigas). Šiais apribojimais išreiškiamas konstitucinis civilinės karinių ir sukarintų valstybės institucijų demokratinės kontrolės principas. Jie *inter alia* apima specialius statutinių valstybės institucijų pareigūnų kito darbo apribojimus – draudimą dirbti civilinėje (nestatutinėje) valstybės tarnyboje ir politinėse partijose bei politinėse organizacijose.

Pažymėtina, kad Konstitucijos 141 straipsnyje nėra eksplicitiškai nustatyta kitokių statutinių valstybės institucijų pareigūnų veiklos apribojimų. Tačiau šis straipsnis, nustatantis didesnius statutinių valstybės institucijų pareigūnų veiklos apribojimus negu iš Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies kylantieji civilinėje (nestatutinėje) valstybės tarnyboje pareigas užimančių asmenų veiklos apribojimai, taip pat statutinės valstybės tarnybos paskirtis ir pobūdis suponuoja tai, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas apribojimus statutinių

valstybės institucijų pareigūnams dirbti kitokį nei nurodytasis Konstitucijos 141 straipsnyje kitą darbą, ne tik privalo nustatyti tokius apribojimus, kurie kyla iš Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies, bet ir kitokius kito darbo apribojimus, jeigu poreikį juos nustatyti suponuoja iš konstitucinės atitinkamų statutinių valstybės institucijų paskirties kylančios tokių institucijų funkcijos ir (ar) jų pareigūnų statusas. Nustatydamas tokius apribojimus įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją *inter alia* nustatyti papildomus kriterijus, į kuriuos turi būti atsižvelgiama sprendžiant, ar statutinių valstybės institucijų pareigūnų kitas darbas būtų suderinamas su atitinkamos statutinės valstybės institucijos funkcijomis ir jos pareigūno statusu, taip pat nustatyti baigtinį atitinkamos statutinės valstybės institucijos pareigūnams draudžiamos veiklos sąrašą, jame nurodant ūkinės (ekonominės) veiklos sritis ir (arba) darbus ir pareigas, nesuderinamus su atitinkamos statutinės valstybės institucijos funkcijų vykdymu ir (ar) jos pareigūno statusu.

Karo tarnybos ypatumai

Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 4 d. nutarimas

<...> iš Konstitucijos kylanti karo tarnybos, *inter alia* profesinės karo tarnybos, paskirtis užtikrinti pasirengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir jos gynimą suponuoja tam tikrus specifinius jos ypatumus, kaip antai: būtinumą nuolat palaikyti kovinę parengtį ir su tuo susijusį ypatingą tarnybos atlikimo režimą (*inter alia* karo tarnybos laiko, jos nepertraukiamumo ir mobilumo ypatumus, griežto hierarchinio pavaldumo karių tarpusavio santykius, karių laipsnių sistemą, drausminės atsakomybės specifiką); ypatingą karių teisinį statusą, apimantį specifinius jų įgaliojimus (*inter alia* susijusius su karinės jėgos naudojimu), specifinius kariams šioje tarnyboje keliamus reikalavimus (*inter alia* susijusius su jų lojalumu Lietuvos valstybei, amžiumi, sveikatos būkle, taip pat išsilavinimu, fiziniu pasirengimu, moralinėmis savybėmis ir pan.), tam tikrus jiems taikomus apribojimus ir draudimus, taip pat specialias socialines ir kitas garantijas; specialų teisinį reguliavimą teisės aktais (statutais), kuriais nustatoma karo tarnybos atlikimo tvarka ir sąlygos.

Profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimai (Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalis, 141 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime

<...> Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime nurodytais konstituciniais reikalavimais valstybės tarnautojų teisės dirbti kitą darbą teisiniu reguliavimu turi būti vadovaujama reguliuojant ir profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus. Šie iš Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies kylantys apribojimai turi būti tokie, kad profesinėje karo tarnyboje būtų išvengta viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto, kad ši tarnyba nebūtų panaudojama asmeniniais interesais, kad nebūtų trukdoma profesinės karo tarnybos kariui atlikti savo pareigas, kad nebūtų kenkiama profesinės karo tarnybos autoritetui, kad ji nebūtų diskredituojama, taip pat kad profesinės karo tarnybos karys nedirbtų tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu jis turi valdingus įgaliojimus arba kurių veiklą kontroliuoja, prižiūri, arba dėl kurių priima kokius nors kitus sprendimus.

<...>

<...> pagal Konstitucijos 141 straipsnį asmenys, atliekantys tikrąją karo arba alternatyviąją tarnybą, taip pat neišėję į atsargą krašto apsaugos sistemos karininkai, puskarininkiai ir liktiniai negali būti Seimo nariais ir savivaldybių tarybų nariais, užimti renkamų ar skiriamų pareigų civilinėje valstybės tarnyboje, dalyvauti politinių partijų ir politinių organizacijų veikloje.

Taigi Konstitucijos 141 straipsnyje yra *expressis verbis* įtvirtinti tam tikri specialūs karių veiklos apribojimai, kuriais siekiama užtikrinti karinių valstybės institucijų depolitizavimą ir išreiškiamas konstitucinis civilinės demokratinės karinių valstybės institucijų kontrolės principas.

<...>

<...> įstatymų leidėjas, įgyvendindamas Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą diskreciją reguliuoti krašto apsaugos sistemos organizavimą, privalo įstatymuose nustatyti tokią krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, organizavimo reguliavimą, kuriuo būtų užtikrinta vienų svarbiausių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsauga ir tinkamas valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo; iš Konstitucijos įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti tokią teisinį reguliavimą, kad Lietuvos Respublika turėtų reguliarią, gerai organizuotą kariuomenę, pajėgią vykdyti konstitucines valstybės gynimo funkcijas; reguliuodamas krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, santykius įstatymų leidėjas turi atsižvelgti į geopolitinę situaciją ir kitus veiksnius, darančius įtaką valstybės saugumui, įvertinti galimas grėsmes jam, ilgalaikius politinius procesus, valstybės dalyvavimą valstybių tarpusavio pagalbos organizacijose, valstybės tarptautinius įsipareigojimus saugumo užtikrinimo, taikos palaikymo misijose ir kt.

Taigi <...> konstatuotina, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, įstatymu reguliuodamas santykius, susijusius su profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimų nustatymu, privalo paisyti Konstitucijos 141 straipsnio, kuriame *expressis verbis* įtvirtinti tam tikri specialūs veiklos apribojimai, ir jos 33 straipsnio 1 dalies, iš kurios kyla apribojimai profesinės karo tarnybos kariams dirbti kitokių nei nurodytasis 141 straipsnyje kitą darbą. Konstitucinė karo tarnybos paskirtis, kario statuso ypatumai, ypatingas šios tarnybos pobūdis ir kitos svarbios aplinkybės, susijusios su valstybės gynimo ir saugumo užtikrinimu bei valstybės prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų vykdymu, suponuoja įstatymų leidėjo diskreciją nustatyti ir kitokius profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus.

<...>

Kartu pabrėžtina, kad įstatymų leidėjas, įgyvendindamas savo diskreciją nustatyti kitokius [nei Konstitucijos 141 straipsnyje *expressis verbis* įtvirtintieji ir iš jos 33 straipsnio 1 dalies kylantieji] profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus, *inter alia* draudimą dirbti pagal darbo sutartį ir užsiimti individualia veikla, turi nustatyti ir tokią jų darbo apmokėjimo teisinį reguliavimą, kuriuo būtų užtikrinta galimybė profesinės karo tarnybos kariams visavertiškai ir oriai vykdyti savo konstitucinę priedermę.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad <...> darbas pagal darbo sutartį ir individuali veikla yra panašios veiklos formos pagal jų tęstinumą ir jomis užsiimančių asmenų tikslą gauti pajamų, tačiau skiriasi savo pobūdžiu: darbo santykiams yra būdinga darbuotojo subordinacija darbdaviui, o individualiai veiklai – savarankiškumas. Todėl, įgyvendindamas savo diskreciją nustatyti kitokius nei Konstitucijos 141 straipsnyje *expressis verbis* įtvirtintieji ir iš jos 33 straipsnio 1 dalies kylantieji profesinės karo tarnybos karių veiklos apribojimus, įstatymų leidėjas gali atsižvelgti, be kita ko, į šių veiklos rūšių ypatumus.

Konstitucinė piliečių pareiga atlikti karo arba alternatyviają krašto apsaugos tarnybą; reikalavimai krašto apsaugos organizavimo santykių teisiniam reguliavimui (Konstitucijos 139 straipsnis)

Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas

Konstitucijos 139 straipsnyje nustatyta:

„Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo – kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga.

Įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą.

Krašto apsaugos organizavimą nustato įstatymai.“

Taigi pagal šį Konstitucijos straipsnį kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis turi teisę ir pareigą ginti Lietuvos valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, taip pat pareigą įstatymo nustatyta tvarka atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime, pagal Konstituciją pareigą ginti Lietuvos valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo (139 straipsnio 1 dalis) ir pareigą atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (139 straipsnio 2 dalis) turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai. Pažymėtina, kad tai yra vienintelės Konstitucijoje *expressis verbis* įtvirtintos piliečio pareigos valstybei, kylančios iš Lietuvos Respublikos pilietybės, kaip ypatingo abipusio valstybės ir jos piliečių teisinio ryšio.

Konstitucinis Teismas 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime yra konstatavęs:

– valstybės saugumo garantija yra prioritetingas valstybės valdžios ir visų piliečių pareigos saugoti vienas svarbiausių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką – vykdymo užtikrinimas;

– kad piliečiai, turintys konstitucinę pareigą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, galėtų šią pareigą tinkamai vykdyti, jie turi būti tam gerai parengti; tokį parengimą užtikrina *inter alia* karo tarnyba;

– Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta konstitucinė piliečių pareiga atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą nėra savitikslių – ji yra tiesiogiai susijusi su pareiga ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, įtvirtinta Konstitucijos 139 straipsnio 1 dalyje, taip pat tam tikru aspektu – ir su Konstitucijos 3 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta piliečių teise priešintis bet kam, kas kėsina į valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką.

Konstitucinis Teismas 2009 m. rugsėjo 24 d., 2015 m. lapkričio 4 d. nutarimuose, aiškindamas Konstitucijos 139 straipsnio nuostatas, taip pat yra konstatavęs, kad nustatyti krašto apsaugos sistemos organizavimą Konstitucijoje pavesta įstatymų leidėjui; įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su krašto apsaugos organizavimu, turi gana plačią diskreciją, tačiau ją įgyvendindamas privalo paisyti Konstitucijos normų ir principų; įstatymuose turi būti nustatytas toks krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, organizavimo reguliavimas, kuris užtikrintų vienu svarbiausių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsaugą ir tinkamą valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, *inter alia* tinkamą piliečių parengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo.

Konstitucinis Teismas 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime yra konstatavęs ir tai, kad pasirengimas ginti valstybę yra gana plati sąvoka, apimanti ne tik piliečių pasirengimą ginklu ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo; pasirengimas ginti valstybę negali būti suprantamas tik kaip tarnyba kariniam parengimui įgyti; šalies gynybos poreikiai ir priemonės gali būti labai įvairūs, apimantys ne tik kariuomenės ir ginkluotės didinimą siekiant sustiprinti valstybės karinę galią, bet ir su ginkluota gynyba tiesiogiai nesusijusias informacines-technologines, gamybinės ir kitas panašaus pobūdžio priemones, tam tikru aspektu lemiančias valstybės karinės galios stiprinimą; ta įvairovė lemia ir piliečių parengimo ginti valstybę konkrečių būdų įvairovę.

Pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį karo tarnyba gali būti pakeista alternatyviaja krašto apsaugos tarnyba. Konstitucinis alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos instituto įtvirtinimas yra susijęs *inter alia* su Konstitucijoje garantuojama minties, tikėjimo ir sąžinės laisve.

<...>

Taigi pagal Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį, aiškinamą kartu su 26 straipsniu, kuriame įtvirtinta minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė, asmenys, dėl savo religinių ar kitų įsitikinimų negalintys atlikti karo tarnybos, turi teisę vietoj jos įstatymo nustatyta tvarka atlikti alternatyviają krašto apsaugos tarnybą. Įstatymų leidėjas, reguliuodamas krašto apsaugos organizavimą, privalo nustatyti šios konstitucinės piliečių teisės įgyvendinimo sąlygas, *inter alia* alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos trukmę, atlikimo tvarką. Tai darydamas jis turi plačią diskreciją, tačiau negali nustatyti tokių alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos sąlygų, dėl kurių ji neatitiktų savo esmės ar būtų neveiksminga; taip pat privalo nustatyti tokią skyrimo atlikti šią tarnybą tvarką, pagal kurią būtų vertinamas piliečių prašymų ją atlikti pagrįstumas, kitaip galėtų būti paneigta konstitucinė piliečių teisė ir pareiga ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir tinkamai pasirengti tokiam gynimui atliekant karo tarnybą.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konstitucijos 26 straipsnis savo turiniu yra susijęs su 27 ir 28 straipsniais, pagal kuriuos žmogaus įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu negali būti pateisinamas nusikaltimas ar įstatymų nevykdymas (27 straipsnis), įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių (28 straipsnis). Tai, be kita ko, reiškia, kad, remdamasis savo įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu, žmogus negali atsisakyti vykdyti Konstitucijoje įtvirtintų pareigų, *inter alia* piliečio pareigos atlikti karo arba alternatyviają krašto apsaugos tarnybą, ar reikalauti jį nuo šių pareigų atleisti.

Konstitucinis Teismas, 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime aiškindamas Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį, yra konstatavęs, kad įstatymu gali būti nustatytos atleidimo nuo privalomosios karo tarnybos sąlygos, susijusios su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių piliečiai negali atlikti tokios tarnybos (amžius, sveikatos būklė ir kt.).

<...> pagal Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį įstatymu negalima nustatyti tokių atleidimo nuo konstitucinės piliečių pareigos atlikti karo arba alternatyviają krašto apsaugos tarnybą sąlygų, kurios būtų nesusijusios su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių jie negali atlikti šios pareigos; nesilaikant šio reikalavimo, minėta konstitucinė piliečių pareiga galėtų būti paneigta, kartu nebūtų sudarytos prielaidos tinkamai vykdyti konstitucinę kiekvieno piliečio teisę ir pareigą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo.

Pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį įstatymų leidėjas gali numatyti galimybę atidėti konstitucinės piliečių pareigos atlikti karo arba alternatyviają krašto apsaugos tarnybą vykdymą, jeigu dėl įstatyme nustatytų svarbių priežasčių pilietis laikinai negali atlikti šios tarnybos arba jeigu jos tuo metu neatidėjus gali būti pakenkta svarbiems asmens, šeimos arba visuomenės interesams. Išnykus priežastims, dėl kurių tarnyba buvo atidėta, piliečiai turi atlikti karo arba alternatyviają krašto apsaugos tarnybą.

Pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas karo ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos santykius, *inter alia* karo tarnybos pakeitimą alternatyviaja krašto apsaugos tarnyba, atleidimą nuo pareigos atlikti karo arba alternatyviają krašto apsaugos tarnybą, šios pareigos vykdymo atidėjimą, privalo laikytis iš Konstitucijos kylančių reikalavimų, *inter alia* konstitucinių asmenų lygiateisiškumo, proporcingumo, protingumo, teisingumo principų.

<...>

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, jog valstybės neutralumas ir pasaulietiskumas reiškia ir tai, kad pagal Konstituciją žmogaus tikėjimas negali būti pagrindas atleisti jį nuo konstitucinių piliečio pareigų valstybei, *inter alia* nuo Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą.

Specialios garantijos piliečiams, atlikusiems karo tarnybą (Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalis)

Konstitucinio Teismo 2018 m. birželio 6 d. nutarimas

<...> kaip 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, įstatymų leidėjas, įgyvendindamas Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą diskreciją reguliuoti krašto apsaugos sistemos organizavimą, privalo įstatymuose nustatyti tokią krašto apsaugos sistemos, *inter alia* karo tarnybos, organizavimo reguliavimą, kuriuo būtų užtikrinta vienu svarbiausių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos – apsauga ir tinkamas valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Šie iš Konstitucijos 139 straipsnio 3 dalies kylantys įstatymų leidėjo įgaliojimai, be kita ko, suponuoja tai, kad jis, atsižvelgdamas į karo tarnybos konstitucinę svarbą ir siekdamas nustatyti veiksmingą karo tarnybos organizavimą, *inter alia* užtikrinti reikiama skaičių ginti valstybę tinkamai parengtų piliečių, gali nustatyti specialias garantijas piliečiams, atlikusiems karo tarnybą, kuriomis *inter alia* būtų skatinama atlikti tokią tarnybą ir palengvinti ją atlikusių piliečių socialinę ir ekonominę integraciją.

Kita vertus, <...> įstatymų leidėjas, reguliuodamas valstybės tarnybos santykius, turi paisyti iš Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies kylančio reikalavimo užtikrinti lygiateisę stojančiųjų į valstybės tarnybą konkurenciją, suponuojančią, kad stojantieji į valstybės tarnybą būtų atrenkami pagal jų žinias ir gebėjimus, būtinus atitinkamoms valstybės tarnautojo pareigoms atlikti, ir kad būtų paisoma iš Konstitucijos 29 straipsnio kylančių asmenų lygiateisiškumo, nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo imperatyvų Konstitucijoje *expressis verbis* nurodytais ar kitais konstituciškai nepateisinamais pagrindais. Tai reiškia, kad reguliuodamas stojimo į valstybės tarnybą santykius įstatymų leidėjas turi atsižvelgti *inter alia* į Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį, pagal kurią įstatymu gali būti nustatyti atleidimo nuo pareigos atlikti karo prievolę pagrindai, susiję su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių piliečiai šios prievolės atlikti negali (*inter alia* dėl sveikatos būklės, amžiaus), taip pat jei piliečiai nuo jos atleisti dėl lyties; be to, pagal Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį įstatymu gali būti nustatyti privalomosios karo tarnybos ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atidėjimo ar paleidimo iš jos anksčiau laiko pagrindai, susiję su asmens sveikatos būkle ar kitomis svarbiomis asmeninėmis, šeimos ar visuomeninėmis aplinkybėmis. Atsižvelgiant į tai, pagal Konstituciją piliečiams, kurie įstatymo nustatytais pagrindais dėl objektyvių aplinkybių atleisti nuo karo prievolės, taip pat kuriems įstatymo nustatytais pagrindais dėl sveikatos būklės ar kitų svarbių asmeninių, šeimos ar visuomeninių aplinkybių privalomoji karo tarnyba arba alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba atidėta ar jie iš jos paleisti anksčiau laiko, įstatymu negali būti sudarytos mažiau palankios sąlygos stoti į valstybės tarnybą nei tiems piliečiams, kurie įstatymo nustatyta karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą yra atlikę.